

DONALD J. BOUDREAUX İLE JAMES M. BUCHANAN'IN KAMU MALİYESİNE KATKILARI ÜZERİNE BİR SÖYLEŞİ

Serdar Yay

Doç. Dr.

İzmir Demokrasi Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

E-mail: serdar.yay@idu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-8726-744X

Donald J. Boudreaux (1958–), George Mason Üniversitesi'nde İktisat Profesörü ve aynı üniversitenin İktisat Bölümü'nün eski bölüm başkanıdır. Kanada merkezli Fraser Enstitüsü'nde Kıdemli Araştırmacı olarak görev yapmaktadır. Ayrıca George Mason Üniversitesi bünyesindeki Mercatus Center'da yer alan F. A. Hayek Felsefe, Siyaset ve İktisat İleri Çalışmalar Programı'nda da Kıdemli Araştırmacı olarak bulunmaktadır.

S. Randall G. Holcombe ile birlikte *The Essential Buchanan* başlıklı bir kitap yazdınız. O halde ilk sorum şu olsun: Buchanan hakkında bilinmesi gereken en temel bilgi nedir? Buchanan'ı bu kadar önemli ve etkili kılan nedir?

Boudreaux. James M. Buchanan, iktisatçılar ve siyaset bilimciler arasında “kamu tercih, (public choice)” iktisadının kurucularından biri olarak tanınır. Gözlemlenen siyasal sonuçları daha iyi açıklamak için iktisadi düşünme biçimini kullanan öncü isimlerden biridir. Kamu tercihi iktisadını başlatmadaki merkezi rolü bile Buchanan'ı önemli bir figür kılmaya yeterlidir. Ancak Buchanan aynı zamanda kamu maliyesine ilişkin ana akım iktisat teorisine de öncü katkılarda bulunmuştur. Bu katkıların en önemlisi, 1958 tarihli *Public Principles of Public Debt* adlı eserinde yer alır. Buchanan söz konusu çalışmasında, kamu borcunun gelecek nesil yurttaş-vergi mükellefleri üzerine mali bir yük getirdiğini ileri süren klasik iktisat anlayışını daha sağlam teorik temellerle yeniden ortaya koymuştur.

Ayrıca Buchanan'ın, devletleri sınırlayan kuralların doğası ve rolü üzerine yaptığı çalışmalar da anılmaya değerdir. Bu çalışmalar, Buchanan'ın “anayasal iktisat (constitutional economics)” adını verdiği bir alanın doğmasına yol açmıştır. Son

Atıf (APA): Yay, S., (2025), Donald J. Boudreaux ile James M. Buchanan'ın Kamu Maliyesine Katkıları üzerine Bir Söyleşi, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 17 (3): 57-62.

olarak, Buchanan ekonomik analizde öznelciliğin (subjectivism) önemine dair anlayışımızı da derinleştirmiştir.

S. Sizce James Buchanan'ın kamu maliyesi alanındaki en önemli katkısı nedir? Buchanan'ın kamu maliyesi ve kamu ekonomisi alanındaki katkılarının kapsamı ve derinliği hakkında ne söylersiniz?

Boudreaux. Yukarıda da belirttiğim gibi, 1958 tarihli kitabının katkısıyla başlamak isterim. Buna ek olarak, Buchanan, hükümet politikalarının daha iyi işlemesi için harcama kararları ile bu harcamaları finanse edecek vergilerin ödenmesine dair sorumluluğun birbirine mümkün olduğunca sıkı şekilde bağlı olması gerektiğini sıklıkla vurgulamıştır. Bu doğrultuda, harcama ve vergileme kararları arasında insan gücünün elverdiği ölçüde bir bağ kurulabilmesini sağlamak için mali kurumların nasıl tasarlanması gerektiği üzerine de kapsamlı çalışmalar yapmıştır.

S. Çoğu kişi Buchanan'ı kamu tercihi teorisi ve anayasal iktisat alanlarındaki katkılarıyla tanıyor. Ancak kamu maliyesine ilişkin görüşleri bu alanların gölgesinde kalmış gibi görünüyor. Bu tespiti doğru buluyor musunuz?

Boudreaux. Evet, bu görüşe katılıyorum. Ancak şunun da farkında olunmalı: Buchanan'ın kamu tercihi ve anayasal iktisat alanındaki çalışmaları, aslında geleneksel kamu maliyesi teorisinde karşılaştığı karmaşıklıkların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Devleti, soyut ve kamu yararını öncelikli hedef olarak kabul eden bir yapı değil; bizzat et ve kemikten insanlardan oluşan bir kurum olarak modellendirme konusundaki erken dönem ısrarı, onu bugünkü anlamıyla kamu tercihi iktisadı olarak tanımladığımız alanda çalışmaya yöneltmiştir.

S. James M. Buchanan'ı modern kamu maliyesinin öncülerinden biri olarak adlandırabilir miyiz? Dilerseniz "Musgrave–Buchanan" karşılaştırması hakkında da yorum yapabilirsiniz.

Boudreaux. Musgrave, sıradan demokratik siyasetin, hükümetin yalnızca seçmenlerin taleplerini yerine getirmesini sağlayacak kadar etkili olduğu konusunda Buchanan'a göre çok daha fazla güvene sahipti. Bu farkın bir kısmı, Buchanan'ın rekabetçi piyasa süreçlerinin olumlu etkilerine Musgrave'e kıyasla daha çok inanmasından; bir kısmı da, iktisadi düşünme biçimini siyasal süreçlere uygulama konusunda Buchanan'ın Musgrave'e oranla daha tutarlı olmasından kaynaklanmaktadır.

S. Buchanan'ın ilk kitabı 1958'de yayımlandı. Başlığı *Public Principles of Public Debt*. Sizce bu kitap kamu borçlanması teorisi açısından klasik kabul edilebilir mi? Öyleyse başlıca katkıları nelerdir?

Boudreaux. Eğer “klasik”ten kastedilen, “önemli bir katkı sunmuşsa” ise, evet bu kitap bir klasiktir (bkz. yukarıdaki açıklamam). Ancak modern kamu maliyesi iktisatçıları tarafından sıkça atıf yapılan ve ders kitaplarında yer alan temel metinler arasında değildir. Maalesef bu türden kanonik eserler arasında sayılmaz.

Buchanan'ın bu kitapta yaptığı merkezi katkıyı yukarıda açıkladım. Burada ek olarak şunu da ifade etmek isterim: Bu kitabın ikincil – ama bence kıymetli – bir katkısı daha vardır: Keynesyen iktisada olan hayranlığı bir miktar törpülemiştir. Açık finansmanın maliyetlerini daha iyi belirleyerek, Buchanan Keynesyen düşüncenin cazibesini – en azından, açık finansmanı ekonomik durgunluklarda neredeyse maliyetsiz gören popüler versiyonunu – azaltmıştır.

S. Buchanan'ın mali muhafazakârlığını ve “eski zamanların mali disiplini”ne olan bağlılığını biraz açıkla mısınız?

Boudreaux. Buchanan'ın mali muhafazakârlığı, bugünkü yurttaş-vergi mükelleflerinin, harcamaların maliyetini başkalarına – yani gelecekteki yurttaş-vergi mükelleflerine – yükleyebildikleri ölçüde devletten daha fazlasını talep edecekleri yönündeki basit bir gözleme dayanır. Açık finansman, bugünkü yurttaşların kamu hizmetlerinin bedelini gelecek kuşaklara ödetmesine olanak tanır. Bu maliyet aktarımı, açık finansmanla gerçekleştirilen birçok kamu harcamasının, aslında ekonomik anlamda maliyetini haklı çıkaramayacak nitelikte olduğunu gösterir. Zira faydayı elde edenle maliyeti ödeyen aynı kişi değildir. Bu durumdan çıkarılacak normatif sonuç şudur: Açık finansman genellikle tercih edilebilir bir yöntem değildir ve bu nedenle sınırlandırılmalıdır.

Buchanan, 1960'lardan önceki Amerikan siyasetinde açık finansmana karşı yaygın olan kültürel tepkiyi – yani “eski zamanların mali disiplini”ni – takdirle anmıştır. Bu kültürel tutumun zayıflamasıyla birlikte, Buchanan açık finansmanı sınırlandırmak için anayasal kurallar gibi daha resmi mekanizmalar üzerine yoğunlaşmıştır.

S. Buchanan, hükümetlerin bütçelerini her yıl dengede tutmalarını zorunlu kılan anayasal kuralları savunmuştur. Sizce bu tür bir anayasal denge bütçesi önerisi neden bugüne kadar uygulamaya konmadı? ABD ve AB için mevcut durum nedir? Başarı mı, başarısızlık mı?

Boudreaux. ABD’de anayasal bir “denge bütçesi” değişikliğinin olmamasının bir nedeni, siyasal iradenin yetersizliğidir. Hem siyasetçiler hem de günümüzün yurttaş-vergi mükellefleri, gelecek kuşakların sırtından faydalanmayı tercih etmektedir. Kendi harcamalarını sınırlandırmak istememektedirler.

İkinci neden ise, gerçekten işe yarayan bir anayasal kuralın yazımının sanılandan çok daha zor olmasıdır. Devlet görevlileri, yasa metnine biçimsel olarak uymayı başarırken, bu yasanın ruhunu ve amacını ihlal edecek yolları kolayca bulabilirler.

S. Avusturya iktisat okulu ile Virginia politik iktisat okulunun uzun bir tarihsel, metodolojik ve ideolojik etkileşimi olduğu biliniyor. Bu ilişkiyi kısaca açıklayabilir misiniz?

Boudreaux. Bu sorunun cevabı basittir: Avusturyalılar ve Virginyalılar, diğer tüm iktisatçılardan daha fazla ölçüde, (1) metodolojik bireycilik ve (2) öznelcilik ilkelerini son derece ciddiye alırlar.

S. *The Essential Buchanan* dışında, *The Essential Hayek* adlı bir kitabınız daha var. Hayek’e açık bir yakınlık duyduğunuz görülüyor. Sizce Hayek, Buchanan’dan daha büyük bir düşünür müydü?

Boudreaux. Böylesi yüksek nitelikteki düşünürleri birbirleriyle kıyaslamak neredeyse imkânsızdır. Bana göre Hayek, toplumsal ve ekonomik düzeni “kendiliğinden doğan düzenler” olarak görme konusunda Buchanan’a göre daha tutarlıydı. Ancak Buchanan – belki Hayek’ten bir kuşak sonra geldiği için – modern iktisada daha teknik katkılarda bulunmuştur. Ancak bu farklar dahi oldukça küçüktür. Hem Hayek hem de Buchanan, liberal gelenekteki en öncü ve etkili iktisatçılar arasında yer almakta ve bu konumlarını uzun yıllar sürdüreceklerdir.

S. Buchanan’ın mali anayasa veya vergi anayasası gibi anayasal kurallara dair önerilerini dikkate alırsak, bu önerilerin dünya genelinde ne ölçüde benimsendiğini düşünüyorsunuz? Bu konuda Buchanan’ın başarılı olduğunu söyleyebilir miyiz?

Boudreaux. Bu alandaki çalışmalarının ve çabalarının, belirgin bir mali disiplin sağlamada başarısız olduğunu düşünüyorum. Buchanan'ın kendisi de bu değerlendirmeme katılırdı diye inanıyorum.

S. Pek çok hukukçu, baskın “hukuk ve iktisat” paradigmasını eleştirmektedir. Sizce neden anayasa hukukçularının çoğu “anayasal iktisat”, “mali anayasa” ya da “vergi anayasası” gibi konuları görmezden gelmektedir?

Boudreaux. Anayasal iktisat, aslında anayasa hukuku ile ilgili değildir – ya da en azından onun içerik kısmıyla ilgili değildir. Anayasal iktisat, kuralların ve kural yapımının iktisadıdır. Bu alan, elbette anayasaların doğası ve yapımı hakkında söyleyecek çok şeyi içinde barındırır; ancak çoğu hukukçunun ilgisini çekecek kadar somut ve detaylı bilgi içermez. Bununla birlikte, anayasal iktisat hakkında bilgi sahibi olan hukukçular sayesinde, hukuki literatürün daha nitelikli olacağına da inanıyorum.

S. Hem Hayek hem de Buchanan, artan oranlı vergilendirme yerine düz oranlı vergilendirmeyi savunur. Buchanan, Hayek'in “genellik” ve “ayrım gözetmeme” ilkelerine de destek vermiştir. Vergi oranlarının artan değil, sabit olmasını anayasal düzeyde garanti altına alan bir kural gerçekçi midir?

Boudreaux. İlke olarak, bir anayasanın gelir vergisi veya emlak vergisinin düz oranlı olacağını belirlemesine engel bir durum görmüyorum. (Diğer pek çok vergi türü için – örneğin tüketim vergileri – bu tür bir düz oranlı kuralı getirmek çok daha zordur.) Ancak bu tür bir anayasal kuralın siyaseten uygulanabilir olup olmaması farklı bir meseledir ve bu sorunun yanıtı zamana ve mekâna göre değişir. 2025 yılı itibarıyla ABD’de ulusal düzeyde düz oranlı gelir vergisinin uygulanması siyaseten neredeyse imkânsızdır, fakat gelecekte bu olasılığı tamamen dışlamıyorum.

S. Son olarak: Kamu tercihi alanında uzun yıllardır çalışan bir akademisyen olarak, Buchanan'ın entelektüel mirası sizin düşünce yapınızı nasıl etkiledi ya da şekillendirdi?

Boudreaux. Bu soru, belki de cevaplanamayacak kadar büyük. Buchanan'ın çalışmalarını ilk kez 19 yaşımdayken okudum; şimdi neredeyse 67 yaşındayım. Hayek, Armen Alchian ve Julian Simon ile birlikte, düşünce dünyamı en fazla etkileyen isim olmuştur. George Mason Üniversitesi’nde meslektaş olduğumuz dönemde tanık olduğum çalışma disiplini, pozitif iktisat ile normatif analiz arasında

ustalıkla kurduğu denge ve taşıdığı ciddi bilimsel sorumluluk bilinci beni her zaman etkilemiştir. Buchanan'ın sağduyu ile öncü teorik yaklaşımı ustaca birleştirmesi gerçekten takdire şayandır.